

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 14.maijā Nr. 1-6/15
Uz 27.03.2020. Nr. 1-04/170-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokli lietā Nr.2020-02-0306

Tiesībsarga birojā šā gada 27.martā saņemts Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Sanitas Osipovas 2020.gada 26.marta lēmums, ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – tiesībsargs) atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2020-02-0306 “Par Ministru kabineta 2011.gada 17.maija noteikumu Nr.378 “Zāļu reklamēšanas kārtība un kārtība, kādā zāļu ražotājs ir tiesīgs nodot ārstiem bezmaksas zāļu paraugus” 18.12.apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. un 105.pantam un Līguma par Eiropas Savienības darbību 288.panta trešajai daļai”, kas ierosināta, pamatojoties uz sabiedrības ar ierobežotu atbildību “EUROAPTIEKA” (turpmāk arī – Pieteicēja) pieteikuma.

Izvērtējot lēmumam pievienoto pieteikumu, kā arī Ministru kabineta atbildes rakstu, tiesībsargs, ievērojot Tiesībsarga likumā noteikto tiesībsarga kompetenci, sniedz šādu viedokli.

[1] Apstrīdētais Ministru kabineta 2011.gada 17.maija noteikumu Nr.378 “Zāļu reklamēšanas kārtība un kārtība, kādā zāļu ražotājs ir tiesīgs nodot ārstiem bezmaksas zāļu paraugus” (turpmāk arī – Noteikumi) 18.12.apakšpunkts (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteic, ka sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā aizliegts iekļaut informāciju, kas “rosina iegādāties zāles, pamatojot zāļu iegādes nepieciešamību ar zāļu cenu, izsludinot īpašu izpārdošanu vai sniedzot paziņojumu, ka zāles tiek pārdotas komplektā ar citām zālēm (tajā skaitā par pazeminātu cenu) vai precēm”. Apstrīdētā norma ir izdota saskaņā ar Farmācijas likuma 5.panta 5.punktu, kas deleģē Ministru kabinetam pilnvaras noteikt zāļu reklamēšanas kārtību, kā arī Reklāmas likuma 7.panta otro daļu, kas deleģē Ministru kabinetam pilnvaras noteikt prasības attiecībā uz atsevišķu preču, preču grupu vai pakalpojumu reklāmas saturu, noformējumu vai izplatīšanas kārtību.

Pieteicēja lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 100. un 105.pantam, kā arī Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 288.panta trešajai daļai.

Pieteicēja norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums pārkāpj tās Satversmes 100.pantā noteiktās tiesības uz vārda brīvību, ierobežojot Pieteicējas tiesības izplatīt komerciāla rakstura informāciju, kā arī Satversmes 105.panta pirmajā, otrajā un trešajā teikumā ietvertās tiesības uz īpašumu, ierobežojot Pieteicējas tiesības ar reklāmas palīdzību piesaistīt klientus.

Pieteicēja norāda, ka apstrīdētā norma ir izdota, pārkāpjot likumdevēja pilnvarojuma robežas un labas likumdošanas principu. Pieteicēja norāda, ka apstrīdētā norma ir pretrunā augstāka juridiskā spēka tiesību normām, tajā ietvertais ierobežojums ir nesamērīgs, kā arī apstrīdētā norma nav skaidra un nav saskaņota ar citām tiesību normām, kas regulē zāļu reklāmu.

[2] Saskaņā ar Satversmes 1.pantā ietverto parlamenta virsvadības principu svarīgākie valsts un sabiedrības dzīves jautājumi, ievērojot Satversmē noteikto kārtību, jāizlemj pašam likumdevējam. Šis princips izriet no varas dalīšanas principa un apstākļa, ka parlamentārajā demokrātijā parlamentam ir augstāka demokrātiskās leģitimitātes pakāpe kā valdībai. No tā izriet parlamenta prasība ekskluzīvi lemt par visiem svarīgiem un nozīmīgiem valsts un sabiedrības dzīves jautājumiem¹. Ņemot vērā nepieciešamību pēc efektīvas valsts varas funkciju īstenošanas, kā arī to, ka likumdevējs objektīvi nespēj noregulēt visus tehniski specifiskus un sarežģītus valsts varas jautājumus, ir atzīta vajadzība paredzēt izņēmumu no varas atzaru nodalīšanas un dot iespēju likumdevējam deleģēt izpildvarai, proti, Ministru kabinetam un citām pilnvarotām valsts institūcijām daļu likumdošanas tiesību, svarīgāko jautājumu izšķiršanai joprojām paliekot ekskluzīvajā likumdevēja kompetencē².

Satversmes 64.panta tvērumā ir ielasāma deleģētā likumdošana, bet likumdevēja speciālā pilnvarojuma (deleģējuma) izpildvaras iestādēm izdot ārējo normatīvo aktu nosacījumi vispārīgi ir reglamentēti Ministru kabineta iekārtas likuma 31.pantā. Likumdevējs saskaņā ar Ministru kabineta iekārtas likuma 31.panta pirmās daļas 1.punktu ir tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu, nosakot skaidri, kādus jautājumus un kādā veidā Ministru kabinets ir tiesīgs regulēt. Vienlaikus Ministru kabineta noteikumi nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un likumiem. Papildus jāņem vērā, ka līdz ar iestāšanos Eiropas Savienībā, Latvija ir uzņēmusies ievērot arī Eiropas Savienības tiesību aktus, tostarp pienācīgi pārņemt nacionālajos tiesību aktos Eiropas Savienības direktīvu prasības. Attiecīgi Ministru kabineta noteikumi nedrīkst būt pretrunā arī Latvijas Republikas saistošiem Eiropas Savienības tiesību aktiem, kas regulē attiecīgo jomu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka “uz speciālā deleģējuma pamata izdoti Ministru kabineta noteikumi veido to normatīvo aktu daļu, kura radusies nevis likumu izstrādes, bet to izpildes ceļā. Šo noteikumu saturu galvenokārt veido procesuālās normas, kas darbojas kā iepriekš likumā noteikto tiesību iedzīvināšanas instruments. Atsevišķos gadījumos Ministru kabineta noteikumu saturu varētu veidot arī materiālās normas, taču tām jābūt pieņemtām, pamatojoties uz īpašu likumdevēja pilnvarojumu. Pārvaldes kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi nevar ietvert tiesību normas, kas bez likumdevēja pilnvarojuma veidotu jaunas tiesiskās attiecības un ierobežotu pamattiesības”³.

Tādējādi likumdošanas ietvaros izdotā normatīvā akta spēkā esības priekšnoteikums ir pilnvarojuma robežas ievērošana⁴. Izvērtējot Satversmes tiesas spriedumus, var izdalīt četrus būtiskākos nosacījumus pilnvarojuma robežu noskaidrošanai.

Pirmkārt, deleģētās likumdošanas ietvaros izdotajam normatīvajam aktam jāatbilst likuma mērķim⁵. Otrkārt, īpaši nosacījumi ir jāievēro, ja deleģētās likumdošanas ietvaros ir iecerēts iekļaut regulējumu, kas skar Satversmē garantētās pamattiesības⁶. Treškārt, pilnvarojuma apjomu noteic apstākļi, cik izsmeļoši konkrēto jautājumu jau ir noregulējis

¹ Konstitucionālo tiesību komisija: Viedoklis par iespējamo ministra noteikumu satversmību. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 9.06.2011., Nr. 90.

² Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03, 15.punkts.

³ Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03, 16.punkts.

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.– Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.

⁵ Satversmes tiesas 2015.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.2015-05-03, 13.3.punkts.

⁶ Satversmes tiesas 2011.gada 11.janvāra spriedums lietā Nr.2010-40-03, 10.1.punkts.

likumdevējs, proti, jo likuma regulējums ir izsmeļošāks, jo mazāka ir akta izdevēja rīcības brīvība⁷. Un, ceturtkārt, deleģējošai normai ir jābūt ar skaidri saprotamu saturu, lai būtu saprotams, kādus noteikumus valdība var izdot⁸.

[3] Attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību likuma mērķim, jāvērtē gan tās atbilstību attiecīgās jomas augstāka juridiskā spēka tiesību aktu mērķim, gan atbilstību konkrētam likumā ietvertam pilnvarojumam. Satversmes tiesa, spriežot par izpildvaras izdotā normatīvā akta atbilstību likumdevēja deleģējumam, ir norādījusi, ka ar pilnvarojuma mērķi saprot to, ko likumdevējs centies panākt, piešķirot Ministru kabinetam tiesības noregulēt attiecīgo jautājumu⁹.

[3.1.] Farmācijas likuma mērķis ir noteikts tā 2.pantā, un tas ir “reglamentēt fizisko un juridisko personu darbību farmācijas jomā, kā arī nodrošināt kvalitatīvu, medicīniski piemērotu un atbilstošu profilaktiska, dziedinoša un diagnostiska līmeņa zāļu ražošanu un izplatīšanu”. Savukārt Reklāmas likuma mērķi ir noteikti tā 2.pantā un tie ir: 1) reglamentēt reklāmas izgatavošanu un izplatīšanu, kā arī noteikt reklāmas izgatavošanā un izplatīšanā iesaistīto personu tiesības, pienākumus un atbildību; 2) aizsargāt personu, kā arī kopumā visas sabiedrības intereses reklāmas jomā; 2¹) aizsargāt personas, kas nodarbojas ar saimniecisko vai profesionālo darbību, no maldinošas reklāmas un normatīvajiem aktiem neatbilstošas salīdzinošās reklāmas un to radītajām sekām, kā arī noteikt nosacījumus, kurus ievērojot salīdzinošā reklāma ir atļauta; 3) veicināt godīgu konkurenci. Apstrīdētā norma nav pretrunā šiem vispārīgajiem Farmācijas likuma un Reklāmas likuma mērķiem.

Savukārt, vērtējot Farmācijas likuma 5.panta 5.punkta un Reklāmas likuma 7.panta otrās daļas jeb deleģējošo normu mērķi, kontekstā ar prasību par deleģējošo normu skaidrību, jāņem vērā šādi apsvērumi. Nedz Farmācijas likums, nedz Reklāmas likums nenosaka prasības zāļu reklāmai, attiecīgi, formulējot Farmācijas likuma 5.panta 5.punktu pašreizējā redakcijā, kas nosaka tikai vispārīgu deleģējumu un nekonkretizē tā virzienus un robežas, likumdevējs nepārprotami ir izvēlējis piešķirt Ministru kabinetam plašas pilnvaras un rīcības brīvību regulēt ar zāļu reklāmu saistītos jautājumus. Savukārt Reklāmas likuma 7.panta otrā daļa paredz deleģējumu Ministru kabinetam noteikt prasības attiecībā uz atsevišķu preču, preču grupu vai pakalpojumu reklāmas saturu, noformējumu vai izplatīšanas kārtību, un arī no šīs deleģējošās normas izriet pilnvaras Ministru kabinetam noteikt papildu prasības tādai reklāmai, ar kuru tiek reklamētas zāles. Attiecīgi Noteikumos var ietvert plašu jautājumu loku, ieskaitot arī ierobežojumus zāļu reklāmai, un tas atbilst deleģējošās normas mērķim. Vienlaikus jāņem vērā, ka arī šajā gadījumā Ministru kabinets nav pilnvarots ietvert Noteikumos regulējumu, kas neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām vai pārsniedz deleģējuma robežas. Tā, nedz Farmācijas likuma 5.panta 5.punkts, nedz arī Farmācijas likuma 56.pants un Reklāmas likuma 7.panta otrā daļa nepilnvaro Ministru kabinetu Noteikumos ietvert regulējumu attiecībā uz tādu preču reklāmu, kas nav zāles (piemēram, kosmētikas preces, pārtikas preces u.c.). Attiecīgi nav pamatots attiecināt apstrīdētās normas regulējumu uz jebkādām citām precēm, kas nav zāles.

[3.2.] Vienlaikus, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību likuma mērķim, ir jāņem vērā, ka ar Farmācijas likumu un Noteikumiem ir pārņemtas Direktīvas 2001/83 prasības, attiecīgi,

⁷ Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2010.gada 18.janvāra viedoklis “Par Saeimas apstiprinājuma nepieciešamību liela apjoma aizņēmuma saņemšanai”, 21.punkts. Grām.: Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisija. Viedokļi: 2008-2011. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 56.lpp.; Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.– Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.

⁸ Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03, 17.punkts.

⁹ Satversmes tiesas 2007.gada 9.oktobra spriedums lietā Nr.2007-04-03, 19.punkts

ir jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība Direktīvas 2001/83 regulējumam un tās mērķim. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesības ir neatņemama Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļa, un Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ES tiesību akti ir jāņem vērā, noskaidrojot nacionālo normatīvo aktu saturu un piemērojot tos¹⁰.

Attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību Direktīvas 2001/83 regulējumam, jāņem vērā, ka apstrīdētā norma ir ietverta Noteikumu 18.punktā, kas nosaka, kādu informāciju ir aizliegts ievietot sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā. Noteikumu 18.1.-18.11.apakšpunkts savukārt pārņem Direktīvas 2001/83 90.pantā ietvertās normas, kas nosaka, kādu informāciju ir aizliegts ievietot sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā. Proti, jautājums par to, kādu informāciju ir aizliegts ievietot sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā ir noregulēts ES līmenī.

LESD 288.panta trešā daļa nosaka: “Direktīvas tām dalībvalstīm, kurām tās adresētas, uzliek saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet ļauj šo valstu iestādēm noteikt to īstenošanas formas un metodes.” Proti, dalībvalstīm ir pienākums pārņemt visas no konkrētas direktīvas normām dalībvalstij izrietošās saistības nacionālajā tiesību sistēmā, kā arī izdarīt to skaidri un precīzi, lai personas varētu izprast savus pienākumus un tiesības¹¹. Turklāt direktīvu prasību ieviešanas pienākums nav interpretējams sašaurināti, attiecinot to tikai uz likumdevēja darbību. Ja likumdevējs noteikta jautājuma izlemšanai un reglamentēšanai ir pilnvarojis izpildvaru, arī tai ir pienākums nodrošināt direktīvu atbilstošu un precīzu pārņemšanu nacionālajā tiesību sistēmā¹².

Savukārt jautājums par to, cik pilnīgi ir jāpārņem direktīvas normas, kā arī tas, vai dalībvalsts drīkst noteikt stingrākas prasības, ir atkarīgs no tā, vai direktīva ir minimālas, pilnīgas vai izvēles saskaņošanas direktīva. Saskaņā ar LESD 267.pantu Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par ES tiesību aktu interpretāciju. EST savā judikatūrā ir atzinusi, ka Direktīva 2001/83 ir pilnīgas saskaņošanas direktīva, nosakot, ka ar “Direktīvu 2001/83 zāļu reklāmas jomā ir īstenota pilnīga saskaņošana, jo tajā ir skaidri uzskaitīti gadījumi, kādos dalībvalstis ir tiesīgas pieņemt noteikumus, kuros ir atkāpes no šajā direktīvā noteiktajām normām”¹³. Šie izņēmuma gadījumi nav saistīti ar apstrīdētās normas regulējuma priekšmetu. Satversmes tiesa savā judikatūrā atzina, ka gadījumā, ja Ministru kabineta noteikumu normas neatbilst ES direktīvas prasībām, secināms, ka Ministru kabinets šīs normas ir izdevis, pārsniedzot likumdevēja pilnvarojuma robežas¹⁴.

Attiecīgi, secināms, ka, ietverot Noteikumos stingrāku un plašāku regulējumu attiecībā uz informāciju, ko ir aizliegts ievietot sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā, Ministru kabinets ir rīkojies ārpus likumdevēja pilnvarojuma robežām.

[4] Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību plašākam Direktīvas 2001/83 mērķim, jāņem vērā, ka saskaņā ar Direktīvas 2001/83 preambulas 45.punktu tās mērķis ir novērst kaitējumu sabiedrības veselībai, kuru varētu radīt pārmērīga un nepārdomāta zāļu reklāma.

Vērtējot gan Noteikumos ietverto regulējumu attiecībā uz ierobežojumiem zāļu reklāmai, gan Direktīvas 2001/83 attiecīgo regulējumu, var secināt, ka normatīvā regulējuma autoru mērķis bija aizliegt iekļaut zāļu reklāmā tādu informāciju, kas nav būtiska to iedarbības izpratnei, un kas varētu mudināt patērētāju iegādāties zāles, balstoties uz maldīgiem priekšstatiem par to īpašībām un iedarbību, vai vadoties tikai no zāļu cenas.

¹⁰ Satversmes tiesas 2008.gada 17.janvāra spriedums lietā Nr.2007-11-03, 24.2.punkts.

¹¹ Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra spriedums lietā Nr.2014-06-03, 21.2.punkts.

¹² Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra spriedums lietā Nr.2014-06-03, 21.2.punkts.

¹³ Eiropas Savienības tiesas 2007.gada 8.novembra spriedums lietā Nr.C-374/05 “Par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši EKL 234.pantam, ko *Bundesgerichtshof* (Vācija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2005. gada 21. jūlijā un kas Tiesā reģistrēts 2005. gada 12. oktobrī, tiesvedībā *Gintec International Import-Export GmbH* pret *Verband Sozialer Wettbewerb eV.*”, 39.punkts.

¹⁴ Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra spriedums lietā Nr.2014-06-03, 21.punkts.

Attiecīgi gan Direktīvas 2001/83, gan Noteikumu mērķis *per se* ir vērsti uz to, lai patērētājs primāri saņemtu tā veselības aizsardzībai būtisko un nepieciešamo informāciju par zālēm un balstītu savus lēmumus par zāļu iegādi, vadoties no reāla ieguvuma veselībai, proti, likuma mērķis ir sabiedrības veselības aizsardzība.

Vienlaikus jāņem vērā, ka, neskatoties uz apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu, aptiekām joprojām nav aizliegts piedāvāt zāles par pazeminātu cenu, kā arī nav aizliegts informēt klientu par izdevīgākiem piedāvājumiem uz vietas aptiekā. Tas savukārt rada situāciju, kurā informācija par īpašajiem piedāvājumiem patērētājam nav pieejama laicīgi, taču ir pieejama tieši brīdī, kad patērētājs jau ir vērsies aptiekā, lai veiktu pirkumu. Attiecīgi, saņemot informāciju par izdevīgo piedāvājumu jau pirkuma procesā, var rasties situācija, kurā patērētājs nepārdomāti izšķiras par labu neplānota pirkuma veikšanai, jo nav bijis laika pienācīgi izvērtēt konkrēto piedāvājumu un tajā iekļauto preču (tostarp arī zāļu) nepieciešamību.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka apstrīdētās normas atbilstība Noteikumu, kā arī Direktīvas 2001/83 mērķim ir apšaubāma, jo tās iekļaušana Noteikumos teorētiski neizslēdz to risku, kura novēršanai tā ir radīta, un nav veikti pētījumi, kas pierādītu pretējo.

[5] Vērtējot, vai apstrīdētā norma ierobežo Satversmes noteiktās pamattiesības, jāņem vērā šādi apsvērumi.

[5.1] Pieteicēja apgalvo, ka apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā ir sarucis tās klientu loks, un tā rezultātā Pieteicēja nav guvusi cerēto peļņu. Tādējādi tiek pārkāptas Pieteicējas Satversmes 105.panta pirmajā daļā nostiprinātās tiesības uz īpašumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105.pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar īpašuma tiesībām. Ar tiesībām uz īpašumu saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, tostarp tādas var būt personas ekonomiskās intereses, kas saistītas ar saimnieciskās darbības veikšanu¹⁵. Īpašuma tiesības ietver arī līgumu tiesības ar ekonomisku vērtību.¹⁶ Par īpašumu var tikt uzskatīti ļoti dažādi prasījumi, proti, tādi prasījumi, kuru izpildi varētu pieprasīt, ja pastāv skaidrs tiesisks pamats. Arī nākotnes ienākumi uzskatāmi par īpašumu tad, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kuru var apmierināt.¹⁷ Vienlaikus, kā atzinusi Satversmes tiesa, lai kādas ekonomiskās intereses tiktu atzītas par īpašuma tiesību objektu Satversmes 105.panta izpratnē, tām jāatbilst tiesību sistēmā noteiktajiem kritērijiem.¹⁸ Šādas intereses ierobežojumam būtu jāizpaužas kā konkrētai negatīvai ietekmei, piemēram, kā peļņas samazinājumam, kas radies apstrīdēto normu piemērošanas rezultātā. Proti, ir jākonstatē cēloniskā saikne starp īpašuma tiesību ierobežojumu un apstrīdētajām normām¹⁹. Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) atziņu, arī klientu loks atzīstams par īpašumu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1.panta izpratnē²⁰.

Pieteicēja norāda, ka, lai arī nav iespējams precīzi noteikt tās peļņas samazinājumu, ko rada apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, tās veiktie pētījumi apliecina, ka apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma dēļ ir sarucis Pieteicējs pastāvīgo klientu loks.

¹⁵ Satversmes tiesas 2019.gada 16.maija spriedums lietā Nr.2018-17-03, 14.punkts.

¹⁶ Satversmes tiesas 2010.gada 20.aprīļa lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2009-100-03, 8.2.punkts.

¹⁷ Satversmes tiesas 2010.gada 27.oktobra spriedums lietā Nr. 2010-12- 03, 7.punkts.

¹⁸ Satversmes tiesas 2015.gada 6.oktobra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2014-35-03, 11.1.punkts.

¹⁹ Satversmes tiesas 2016.gada 15.novembra spriedums lietā Nr.2015-25-01, 10.2.punkts.

²⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2018.gada 16.oktobra spriedums lietā Konyv-Tar KFT and others v. Hungary (21623), 31. un 32.punkts.

Kā savos spriedumos norāda Satversmes tiesa, Satversmes 105.panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, tomēr otrais un trešais teikums ļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs. Pirmkārt, tiesības uz īpašumu sevī ietver īpašnieka sociālo pienākumu pret sabiedrību – īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Otrkārt, tiesības uz īpašumu var ierobežot saskaņā ar likumu. Līdz ar to tiesības uz īpašumu var ierobežot, ja vien ierobežojumi ir noteikti ar likumu leģitīma mērķa labad un ir samērīgi ar šo mērķi²¹. Attiecīgi konkrētajā gadījumā Pieteicējas īpašuma tiesību ierobežojums būtu attaisnojams, ja tas kalpotu sabiedrības veselības aizsardzībai. Tomēr, ņemot vērā šajā viedoklī izteiktos apsvērumus par apstrīdētās normas atbilstību likuma mērķim, apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums pirmsšķietami nav attaisnojams, jo tā pozitīvā ietekme uz sabiedrības veselības aizsardzību nav izvērtēta un nav pierādīta.

Vienlaikus secināms, ka, pastāvot šaubām par apstrīdētajā normā aizliegtās reklāmas ietekmi uz patērētāja zāļu iegādes paradumiem un to negatīvo ietekmi uz patērētāja veselību, būtu jāizvērtē nepieciešamība valsts līmenī veikt pētījumus par šo jautājumu. Sabiedrības veselības aizsardzībai pastāvot kā vienai no valsts funkcijām, ir būtiski saprast, cik lielā mērā Latvijas patērētājs atbilst informēta un saprātīga patērētāja modelim, lai, vadoties no iegūtajiem datiem, nepieciešamības gadījumā lemtu par augstāku patērētāja aizsardzības līmeni normatīvajā regulējumā un veiktu nepieciešamos pasākumus.

[5.2] Satversmes 100.panta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus.” Atbilstoši Satversmes tiesas sniegtajām atziņām, Satversmes 100.pantā ietverto tiesību tvērums jāvērtē kontekstā ar Konvencijas 10.pantu²². Savukārt ECT ir uzsvērusi, ka Konvencijas 10.pants neattiecas tikai uz noteikta veida informāciju vai idejām, vai izteiksmes veidiem, bet gan aptver, cita starpā, arī komerciālas dabas informāciju un reklāmu²³. Attiecīgi Satversmes 100.pants aizsargā arī personas tiesības izplatīt un iegūt komerciāla rakstura informāciju.

No Satversmes 116.panta izriet, ka tiesības uz vārda brīvību var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Lai arī Satversmē iespējamie vārda brīvības ierobežojumi noteikti vispārīgi, Konvencijas 10.panta otrajā daļā norādītie leģitīmie mērķi, kuru dēļ vārda brīvība var tikt pakļauta ierobežojumiem, ir šādi: valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses; nekārtību vai noziegumu nepieļaušana; veselības, morāles, citu cilvēku reputācijas vai tiesību aizsardzība; konfidenciālas informācijas izpaušanas nepieļaušana; tiesas autoritātes un objektivitātes saglabāšana. Tātad tiesību uz vārda brīvību ierobežojuma mērķis atzīstams par leģitīmu tad, ja tas atbilst Satversmes 116.pantā norādītajiem mērķiem, kas vērtējami kopsakarā ar Konvencijas 10.panta otrajā daļā norādītajiem mērķiem.

Apstrīdētās normas autori pamato tajā noteiktā informācijas izplatīšanas ierobežojuma nepieciešamību ar sabiedrības veselības aizsardzību. Proti, konkrētajā gadījumā gan Satversmes 100.pantā, gan Satversmes 105.pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir viens – sabiedrības veselības aizsardzība. Attiecīgi, vērtējot Satversmes 100.pantā noteiktā ierobežojuma leģitimitāti, ir izmantojami tie paši argumenti, kas šajā viedoklī tika izmantoti, vērtējot Satversmes 105.pantā noteiktā ierobežojuma leģitimitāti. Ņemot vērā minēto, arī attiecībā uz Satversmes 100.pantā noteikto ierobežojumu pirmsšķietami secināms, ka apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums nav attaisnojams.

²¹ Satversmes tiesas 2016.gada 15.novembra spriedums lietā Nr.2015-25-01, 10.2.punkts.

²² Satversmes tiesas 2015.gada 2.jūlija spriedums lietā Nr.2015-01-01,11.1.punkts.

²³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā.– Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.

Turklāt papildus jānorāda, ka apstrīdētā norma ierobežo ne vien Pietieicējas, kā arī citu zāļu tirgus dalībnieku tiesības izplatīt informāciju, bet arī sabiedrības tiesības iegūt informāciju.

[6] Izvērtējot apstrīdētās normas skaidrību un atbilstību labas likumdošanas principam, jāņem vērā šādi apsvērumi. Prasība, ka tiesību normai jābūt skaidrai, izriet no Satversmes 90.panta, kas noteic, ka “ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības”. Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt ne vien publiski pieejamiem, bet arī pietiekami skaidriem un saprotamiem²⁴. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka tiesību normas skaidrība un paredzamība ir vērtējama, pamatojoties uz tās interpretāciju. Proti, tiesību norma ir atzīstama par neskaidru tad, ja ar interpretācijas paņēmieni palīdzību nav iespējams noskaidrot tās patieso jēgu.²⁵ Personas tiesības zināt savas tiesības noteic likumdevēja darbības ietvaru, jo tikai tāda norma, kas atbilst visiem tiesību normas kvalitātes kritērijiem, var tikt atzīta par likumu, proti, būt apveltīta ar juridisko spēku²⁶.

Apstrīdētās normas sākotnējā redakcijā, kādā tā tika iekļauta Ministru kabineta 2005.gada 17.maija noteikumos Nr.332 “Zāļu reklamēšanas kārtība”, noteica, ka sabiedrībai paredzētajā zāļu reklāmā aizliegts iekļaut tādu informāciju, kas “rosina iegādāties zāles, pamatojot zāļu iegādes nepieciešamību ar zāļu cenu”. Noteikumos apstrīdētās normas redakcija tika paplašināta acīmredzami ar mērķi ierobežot aptieku tiesības īstenot reklāmas akcijas. Vienlaikus jāuzsver, ka pašreizējā redakcija zināmā mērā pat mīkstina sākotnējo apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu, jo, interpretējot apstrīdēto normu gramatiski, secināms, ka aizliegums izplatīt informāciju, kas rosina iegādāties zāles, pamatojot zāļu iegādes nepieciešamību ar zāļu cenu, attiecas uz gadījumiem, kad tiek izsludināta īpaša izpārdošana vai sniegts paziņojums, ka zāles tiek pārdotas komplektā ar citām zālēm vai precēm.

Tādējādi secināms, ka pašreizējā redakcijā apstrīdētās normas mērķis ir ne tik daudz ierobežot zāļu reklāmu, kas pamato zāļu iegādes nepieciešamību ar zāļu cenu (jo tas tika panākts jau ar 2005.gada apstrīdētās normas redakciju), bet gan tieši ierobežot aptieku tiesības izplatīt paziņojumus par cenu atlaidēm. Tas savukārt pirmsšķietami nekalpo sabiedrības veselības aizsardzības mērķim.

Papildus jāņem vērā, ka apstrīdētā norma gan vēsturiskajā, gan pašreizējā redakcijā, nav saskaņota ar citām Noteikumu normām, kas nosaka ierobežojumus zāļu reklāmai, konkrēti, ar Noteikumu 5.3.apakšpunktu, kas aizliedz tādu zāļu reklāmu, kurā sabiedrībai tiek piedāvāts iegādāties konkrētas zāles ar atlaidi vai bez maksas. No Noteikumu 5.3.apakšpunkta skaidri izriet, ka atlaižu reklamēšana sabiedrībai nav pieļaujama tikai tad, ja tiek reklamētas konkrētas zāles. Savukārt Norma aizliedz izplatīt sabiedrībai jebkādu informāciju, kas rosina iegādāties zāles, pamatojot zāļu iegādes nepieciešamību ar to cenu, arī ja tas neattiecas uz konkrētām zālēm.

Kā atzina Satversmes tiesa savā judikatūrā, atbilstoši labas likumdošanas principam likumdevējam ir pienākums saskaņot tiesību akta projektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas²⁷. Secināms, ka apstrīdētā norma nav saskaņota

²⁴ Satversmes tiesas 2011.gada 30.marta spriedums lietā Nr.2010-60-01, 15.2.punkts.

²⁵ Satversmes tiesas 2011.gada 30.marta spriedums lietā Nr.2010-60-01, 15.2.punkts.

²⁶ Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr.2018-10-0103 "Par Krimināllikuma 237.¹panta otrās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2013.gada 1.aprīļa līdz 2015.gada 1.decembrim, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90.pantam un 92.panta otrajam teikumam un Ministru kabineta 2007.gada 25.septembra noteikumu Nr.645 "Noteikumi par Nacionālo stratēģiskas nozīmes preču un pakalpojumu sarakstu" pielikuma 10A905 sadaļas "e" apakšpunkta redakcijā, kas bija spēkā no 2009.gada 28.novembra līdz 2014.gada 23.janvārim, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta otrajam teikumam", 3.1.punkts.

²⁷ Satversmes tiesas 2019.gada 13.novembra spriedums lietā Nr.2018-22-01, 17.punkts.

nedz ar Noteikumu regulējumu, nedz arī, kā jau tika norādīts iepriekš šajā viedoklī, ar Direktīvas 2001/83 regulējumu.

Papildus jānorāda, ka Ministru kabineta pieeja Noteikumos ietvertajam regulējumam attiecībā uz ierobežojumu noteikšanu zāļu reklāmai, ir mainījies vairākkārt kopš tika apstiprināti pirmie noteikumi par zāļu reklāmu, un, vērtējot šīs pieejas izmaiņas kopsakarā, secināms, ka tās ir vērstas konkrēti uz tāda regulējuma noteikšanu, kas ierobežotu aptieku tiesības izplatīt informāciju par cenu atlaidēm. Tā, tika papildināta apstrīdētā norma, izsakot to pašreizējā redakcijā, kā arī 2018.gadā tika svītrots Noteikumu 3.6.apakšpunkts, kas noteica, ka Noteikumi neattiecas uz aptiekas informāciju par zāļu cenu samazinājumu, ja tā nesatur konkrētu zāļu reklāmu.

Vērtējot šībrīža normatīvo regulējumu, kas nosaka ierobežojumus zāļu reklāmai, no tā skaidrības un atbilstības likuma mērķim viedokļa, jāsecina, ka tas nav nedz skaidrs, nedz arī nepārprotami vērsts uz likuma mērķi – aizsargāt sabiedrību no nepārdomātas zāļu iegādes. Pieteicēja korekti norāda, ka šobrīd nav viennozīmīgi skaidrs, kādu informāciju par zāļu cenu samazināšanu aptiekām ir ļauts izplatīt sabiedrībai. Aptiekas darbojas regulēta uzcenojuma apstākļos, taču drīkst piemērot atlaides zālēm. Attiecīgi aptiekām būtu jābūt iespējai izplatīt informāciju par zāļu cenu samazinājumu, tādējādi nodrošinot patērētājiem tiesības iegūt informāciju par izdevīgākiem nosacījumiem zāļu iegādei, vienlaikus nodrošinot, ka šāda informācija nepārkāpj Noteikumos noteiktās prasības zāļu reklāmai, un neattiecas uz konkrētām zālēm.

Ar cieņu

tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu